

The Role of Entrepreneurial Skills in Students' Psychological Empowerment and Creative Thinking: The Mediating Role of Self-Efficacy Perception

Aleme Keikha^{1✉} | Fatemeh Karimi²

1. Associated professor of Educational Administrative, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran (Corresponding Author). Email: aleme.keikha@entp.usb.ac.ir
2. MSc student of Educational Administrative, Islamic Azad University, Zahedan Branch, Zahedan, Iran. Email: FatemehKarimi@gmail.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 29 June 2025

Received in revised form:

12 August 2025

Accepted: 26 August 2025

Published online:

30 August 2025

Keywords:

Entrepreneurial skills;
Psychological empowerment;
Creative thinking; Self-
efficacy perception

The present study aimed to investigate the role of entrepreneurial skills in the psychological empowerment and creative thinking of elementary school students in District 2 of Zahedan, with the mediating role of self-efficacy perception. The research method was descriptive-survey based on structural equation modeling. The statistical population consisted of 38,460 students enrolled in public elementary schools in the educational district of Zahedan. According to Morgan's table, a sample size of 380 participants was estimated using stratified random sampling. Data were collected through standardized questionnaires including Bahramzadeh et al.'s (2009) Entrepreneurial Skills Scale, Spreitzer and Mishra's (1995) Psychological Empowerment Scale, Delavar et al.'s (2011) Creative Thinking Scale, and Tahmassian's (2007) Self-Efficacy Perception Scale. Content validity was confirmed by expert review, and construct validity was verified through confirmatory factor analysis. Reliability was calculated using Cronbach's alpha and composite reliability, yielding coefficients of 0.822, 0.772, 0.857, and 0.837, respectively. Data analysis was performed using SPSS 23 and SmartPLS 3. The findings revealed that entrepreneurial skills have a positive and significant direct effect on students' psychological empowerment and creative thinking, and an indirect effect through the mediating role of self-efficacy perception.

Cite this article: Keikha, Aleme., Karimi, Fatemeh. (2025). The Role of Entrepreneurial Skills in Students' Psychological Empowerment and Creative Thinking: The Mediating Role of Self-Efficacy Perception. *Journal of creative and Effective Education*, 1 (2), 57-80.

DOI: 10.22111/cee.2025.54224.1013

نقش مهارت‌های کارآفرینی در توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق دانش‌آموزان با نقش میانجی ادراک خودکارآمدی

عالمه کیخا^۱ | فاطمه کریمی^۲

۱. دانشیار مدیریت آموزشی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. (نویسنده مسئول) رایانامه: aleme.keikha@entp.usb.ac.ir

۲. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران. رایانامه: FatemehKarimi@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف پژوهش حاضر بررسی نقش مهارت‌های کارآفرینی در توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق دانش‌آموزان ابتدایی ناحیه ۲ شهر زاهدان با میانجی‌گری ادراک خودکارآمدی است. روش پژوهش از نوع توصیفی - پیمایشی، مبتنی بر معادلات ساختاری است و جامعه آماری شامل دانش‌آموزان مقطع ابتدایی مدارس دولتی در مناطق آموزش و پرورش ناحیه دو شهر زاهدان به تعداد ۳۸۴۶۰ نفر می‌باشد. حجم نمونه طبق جدول مورگان برابر با ۳۸۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای برآورد شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های استاندارد مهارت کارآفرینی بهرام زاده و همکاران (۱۳۸۸)، توانمندسازی روان‌شناختی اسپریتزر و میسرا (۱۹۹۵)، تفکر خلاق دلاور و همکاران (۱۳۹۰) و ادراک خودکارآمدی طهماسبیان (۱۳۸۶) استفاده شده که روایی محتوایی به تأیید اساتید و روایی سازه از طریق تحلیل عاملی تأیید گردید و پایایی نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی برابر با ۰.۸۲۲، ۰.۷۷۲، ۰.۸۵۷ و ۰.۸۳۷ محاسبه شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای آماری Spss23 و SmartPLS3 استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مهارت‌های کارآفرینی به‌طور مستقیم و از طریق ادراک خودکارآمدی به‌طور غیرمستقیم بر توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق دانش‌آموزان مقطع ابتدایی ناحیه ۲ شهر زاهدان تأثیر مثبت و معناداری دارد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۴/۸	
تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۵/۲۱	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۴	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۶/۸	
واژه‌های کلیدی: مهارت‌های کارآفرینی، توانمندسازی روانشناختی، تفکر خلاق، ادراک خودکارآمدی.	

استناد: کیخا، عالمه؛ کریمی، فاطمه. (۱۴۰۴). نقش مهارت‌های کارآفرینی در توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق دانش‌آموزان با نقش میانجی ادراک خودکارآمدی. *فصلنامه آموزش خلاق و اثربخش*، ۱ (۱)، ۵۷-۸۰.

DOI: 10.22111/cee.2025.54224.1013

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© نویسندگان. کیخا، عالمه؛ کریمی، فاطمه.

۱- مقدمه

امروزه، کارآفرینی^۱ به عنوان موتور رشد و توسعه جوامع شناخته می‌شود و از آن به عنوان نماد تلاش و موفقیت در جامعه یاد می‌شود (جعفری مقدم و فخارزاده، ۱۳۹۰). مهارت کارآفرینی^۲ در دستیابی به موفقیت‌های تجاری در جامعه لازم و ضروری است. در این راستا، مهارت در بهره‌برداری از فرصت‌ها^۳، توانمندی در خلاقیت^۴ و داشتن ظرفیت برای دستیابی به موفقیت، از معیارهایی است که با آن‌ها مهارت کارآفرینی سنجیده می‌شود (چراغی و همکاران، ۱۴۰۰). توانمندسازی^۵ دانش‌آموزان به قابلیت‌ها و مهارت‌های کارآفرینی در مدارس، راهکاری است که می‌تواند علاوه بر رفع مشکلات تحصیلی، گامی در جهت شکوفایی استعداد و خودکارآمدی^۶ دانش‌آموزان باشد (بابائی کفشگر، ۱۴۰۲). با گسترش شمول مهارت کارآفرینی، این مقوله به حوزه روانشناسی وارد شد و روانشناسان به منظور ایجاد تمایز میان کارآفرینان و غیرکارآفرینان به بررسی ویژگی‌های توانمندسازی روانشناختی پرداختند (فلاح نژاد، ۱۴۰۲).

روانشناسان تفاوت دانش‌آموزان را در ویژگی‌های شخصیتی، مانند خلاقیت و تفکر آن‌ها می‌دانند و معتقدند که متفاوت بودن عملکرد تحصیلی ناشی از تفاوت در توانایی‌های آن‌ها نیست، بلکه ناشی از عوامل دیگری مانند تفکر است (ابراهیم زاده، ۱۴۰۳). شیوه تفکر موجب به کارگیری توانایی‌ها می‌شود و به ما کمک می‌کند تا بهتر بفهمیم چرا برخی از دانش‌آموزان در فعالیت‌های خود موفق و برخی دیگر ناموفق هستند. دانش‌آموزان در فعالیت‌های خود نه تنها باید به توانایی‌های خود توجه کنند، بلکه لازم است سازگاری سبک فکری خود را با فعالیت مورد نظر بسنجند (مهدوی نژاد و همکاران، ۱۴۰۱).

اگر ما به پیشرفت دانش‌آموزان در زمینه خلاقیت و کارآفرینی امیدوار باشیم، باید تفکر خلاق^۷ آن‌ها را مد نظر قرار دهیم. لذا تفکر خلاق نسبی است و در طول زمان، مکان و موقعیت‌ها متفاوتند. دانش‌آموزان در ارائه شیوه‌های تفکر خلاق انعطاف‌پذیرند و متغیرهایی مثل فرهنگ، جنسیت، سن و سبک تفکر والدین و معلمان، شخصیت و محیط در تغییر و تحول تفکر خلاق آن‌ها مؤثر است. تفکر خلاق مفهومی تک‌وجهی نیست و توانایی‌های چندبعدی شناختی و هیجانی عامل پیدایش تفکر خلاق است (روبرتز^۸ و همکاران، ۲۰۲۱).

اهمیت و ضرورت پرورش مهارت‌های کارآفرینی و تفکر خلاق به‌ویژه در دوران تحصیلی دانش‌آموزان در حال حاضر به‌خوبی شناخته شده است. در این راستا، تأکید بر پرورش تفکر خلاق به عنوان پیش‌نیازی برای کارآفرینی، مهارتی است که فرد را قادر می‌سازد تا با استفاده از دانش و تجربیات قبلی خود، مهارت‌های جدیدی را برای انجام کارها یا

1. Entrepreneurship

2. Entrepreneurial Skills

3. Opportunities

4. Creativity

5. Empowerment

6. Self-efficacy

7. Creative Thinking

8. Roberts

ارائه راه‌حل‌های جدید به منظور حل مشکلات کسب کند (درفشان و یوسفی، ۱۳۹۹). به‌طور یقین، پرورش و رشد دانش‌آموزان نمی‌تواند فقط در خانه باشد. لذا تلاش برای شناخت دانش‌آموزان از منظر مهارت‌های کارآفرینی، توانمندسازی روانشناختی، تفکر خلاق و ادراک خودکارآمدی شایان توجه است (نعمتی و همکاران، ۱۳۹۴). با توجه به این‌که در دنیای امروز نمی‌توان مدارس را جدا از عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی و یادگیری دانش‌آموزان مورد مطالعه قرارداد و از آن‌جا که امکان حذف کامل مشکلات تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس وجود ندارد، آگاهی از پرورش مهارت‌های لازم برای رشد فکری دانش‌آموزان می‌تواند معلمان، مدیران و والدین را در کاهش اثرات مخربی همچون افت تحصیلی و بی‌علاقگی دانش‌آموزان به درس یاری دهد. بنابراین، با عنایت به مطالب ذکر شده، پژوهشگر با توجه به سابقه چندین ساله و مطالعات انجام شده از منابع مختلف دانشگاهی به بررسی موضوع تأثیر مهارت‌های کارآفرینی در توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق با میانجی‌گری ادراک خودکارآمدی دانش‌آموزان ابتدایی پرداخته است تا از این طریق بتواند پیشنهادات علمی و عملی به مدیران و برنامه‌ریزان آموزشی سراسری ارائه دهد. همچنین محقق به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا مهارت‌های کارآفرینی در توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق با میانجی‌گری ادراک خودکارآمدی دانش‌آموزان ابتدایی ناحیه ۲ شهر زاهدان تأثیر دارد؟

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مهارت کارآفرینی

تاریخچه مهارت کارآفرینی به دوران قدیم برمی‌گردد. کارآفرینی به معنای آغاز و راه‌اندازی یک کسب و کار و در نهایت، ایجاد ارزش اقتصادی و اجتماعی از ابتدا در زندگی بشر وجود داشته است (فریدون نژاد، ۱۴۰۲). در اوایل قرن شانزدهم میلادی، کارآفرینان به عنوان افرادی که مأموریت‌های نظامی را در فرانسه هدایت می‌کردند، شناخته می‌شدند. با گذشت زمان، این واژه به پیمانکاران دولتی نیز اطلاق شد و به تدریج مفهوم کارآفرینی به کسب و کارهای اقتصادی گسترش یافت. با ورود به قرن بیستم، کارآفرینی به یکی از محورهای اصلی توسعه اقتصادی تبدیل شد و در سال ۱۹۳۳ کارآفرینی به معنای فردی که مدیر و مؤسس یک بنگاه اقتصادی باشد، شناخته شد (محمدی نژاد، ۱۴۰۰). همچنین، شومپیتر^۱ با مطرح کردن مفهوم کارآفرینی سازمانی، دامنه این مفهوم را گسترش داد و نشان داد که کارآفرینان می‌توانند در استخدام سازمان‌ها نیز قرار گیرند (مختارپور و شورج، ۱۴۰۱). در واقع، کارآفرینی یک مفهوم پیچیده و چندلایه است که از ویژگی‌های شخصیتی گرفته تا عوامل اجتماعی و اقتصادی را در بر می‌گیرد (محمدی و همکاران، ۱۴۰۲). با توجه به شرایط نامناسب بیکاری در کشور و اهمیت ایجاد اشتغال، توسعه کارآفرینی برای نخستین بار در قالب برنامه سوم توسعه ملی کشور به صورت جدی مورد توجه قرار گرفت (کریمی و همکاران، ۱۴۰۲). در این برنامه، توسعه کارآفرینی به عنوان یکی از راه‌های اساسی برای مقابله با بیکاری و ایجاد اشتغال شناخته شد و پس از آن، سند

^۱. Schumpeter

چشم‌انداز بیست ساله ۱۴۰۴ نیز تأکید بیشتری بر توسعه نوآوری و کارآفرینی در کشور داشت (نصیری فیروز و همکاران، ۱۳۹۹). این سند اهداف کلانی را برای رسیدن به جایگاه نخست علمی، فناوری و اقتصادی در منطقه ترسیم کرده است که تحقق آن نیازمند توجه به آموزش کارآفرینی و مهارت‌های لازم در این حوزه است (گرو^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). در واقع، کارآفرینی نقش یک کاتالیزور^۲ را در رشد اقتصادی ایفا می‌کند و ارائه مهارت‌های کارآفرینی به افراد علاقمند می‌تواند باعث تسریع در رشد اقتصادی گردد (مفتاحی و همکاران، ۱۴۰۰). آموزش کارآفرینی می‌تواند با تقویت نوآوری، خلاقیت و انطباق‌پذیری^۳ افراد را در فرآیندهای کارآفرینی توانمند کند (ژاردیم^۴، ۲۰۲۱). برای موفقیت در کارآفرینی، افراد باید دارای بینش و بصیرت کافی در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی باشند و آگاهی لازم در تمامی جنبه‌های قابل دسترس را کسب نمایند (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۹). کارآفرینی به عنوان یک مهارت اکتسابی، به افراد این امکان را می‌دهد که با بهره‌برداری از فرصت‌ها، کسب و کارهایی را راه‌اندازی کنند که نه تنها سودآور بلکه دارای منفعت اجتماعی نیز باشند (فاریس^۵، ۲۰۱۹). این مهارت‌ها می‌توانند از طریق آموزش و پرورش به نسل‌های جدید منتقل شوند و به توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور کمک نمایند (دریکوند و همکاران، ۱۴۰۰). در این راستا، نظریه‌های مختلفی در مورد کارآفرینی وجود دارد که می‌توان آن‌ها را به سه دسته اصلی تقسیم کرد: نظریه اقتصادی^۶، نظریه فرهنگی-اجتماعی و نظریه روان‌شناختی. نظریه اقتصادی به بررسی نقش کارآفرینان در تولید ثروت و تأثیرات آن بر اقتصاد کلان می‌پردازد (بحرینی و نادری، ۱۳۹۹). در این نظریه، کارآفرین به عنوان یک عامل کلیدی در ایجاد و گسترش کسب و کارها شناخته می‌شود که می‌تواند با ریسک‌پذیری و نوآوری، درآمدهای جدیدی را برای جامعه ایجاد کند (غلامی ترکسلویه و همکاران، ۱۳۹۸). نظریه فرهنگی-اجتماعی نیز به تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی بر فرآیند کارآفرینی اشاره دارد و تأکید می‌کند که کارآفرینی امری اجتماعی است و نه صرفاً فردی (فریس و گیلنیک^۷، ۲۰۲۳). به عبارتی، ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه می‌توانند به عنوان عوامل مؤثر در شکل‌گیری و توسعه کارآفرینی عمل کنند (شوقی و همکاران، ۱۴۰۰). نظریه روان‌شناختی نیز بر ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان تأکید دارد و به شناسایی ویژگی‌هایی مانند خلاقیت، ریسک‌پذیری و اعتماد به نفس می‌پردازد (قربانی و همکاران، ۱۴۰۰). این نظریه نشان می‌دهد که کارآفرینان معمولاً دارای ویژگی‌های خاصی هستند که آن‌ها را قادر می‌سازد تا در محیط‌های پرچالش به موفقیت برسند. در مجموع، مهارت کارآفرینی به عنوان یک توانایی اکتسابی و ضروری برای موفقیت در دنیای امروز شناخته می‌شود (رمضان زاده و عرب نرمی، ۱۳۹۸). این مهارت‌ها نه تنها به رشد اقتصادی کمک می‌کنند، بلکه می‌توانند به توسعه اجتماعی و فرهنگی نیز بینجامند (طغرابی و همکاران، ۱۳۹۸). با توجه به اهمیت روزافزون کارآفرینی در

¹. Guerrero

². Catalyst

³. Innovation, Creativity, and Adaptability

⁴. Jardim

⁵. Faris

⁶. Economic Theory

⁷. Frese & Gielnik

جوامع امروزی، نیاز به آموزش و پرورش در این زمینه به شدت احساس می‌شود (نادری و همکاران، ۱۴۰۰). بر این اساس، توجه به توسعه مهارت‌های کارآفرینی در مدارس و دانشگاه‌ها و نیز ارائه دوره‌های آموزشی برای کارآفرینان جدید، می‌تواند به ایجاد یک اکوسیستم کارآفرینی سالم و پایدار کمک کند می‌باشند (حسینی سنگریزه و همکاران، ۱۴۰۰). در نهایت، توجه به کارآفرینی به عنوان یک عنصر کلیدی در توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی می‌تواند به ایجاد اشتغال، کاهش فقر و افزایش کیفیت زندگی^۱ در جوامع مختلف منجر گردد (مصطفایی و محمدخانی، ۱۳۹۷). در پژوهش حاضر نیز جهت بررسی متغیر مهارت کارآفرینی از مدل بهرام زاده و همکاران (۱۳۸۸) استفاده شده است که دارای مولفه‌های (نوآوری، ابهام‌پذیری، استقلال طلبی، ریسک‌پذیری، کنترل‌پذیری و موفقیت طلبی) می‌باشد.

توانمندسازی روانشناختی^۲

توانمندسازی روانشناختی به معنای فرایند تقویت و افزایش توانایی‌های فردی است که می‌تواند به افراد کمک کند تا توانایی‌های خود را در انجام وظایف و مسئولیت‌ها به کار بگیرند (نجفی و بابائیان، ۱۳۹۹). این مفهوم از دهه ۱۹۹۰ به طور گسترده در ادبیات مدیریت و روانشناسی سازمانی مطرح شده است (آریانی و حسینی غنچه، ۱۴۰۰). در این راستا، تاریخچه توانمندسازی به دوران مدیریت علمی^۳ برمی‌گردد که در آن تأکید بر اهمیت نیروی انسانی به عنوان یک منبع کلیدی در موفقیت سازمان‌ها افزایش یافته است (حسینی و همکاران، ۱۴۰۰). توانمندسازی به عنوان یک رویکرد نوین^۴، برای ایجاد فضایی مناسب در سازمان‌ها به منظور افزایش انگیزه و رضایت شغلی کارکنان توسعه یافته است (فخاریان و شریعتمداری، ۱۴۰۰).

توانمندسازی روانشناختی با تعریف مفاهیمی چون خوداثربخشی^۵، استقلال^۶، تأثیرگذاری^۷، اعتماد^۸ و احساس ارزشمندی^۹ ارتباط دارد (عمویی اسرمی و همکاران، ۱۴۰۱). این عناصر اصلی تشکیل‌دهنده توانمندسازی روانشناختی هستند که به صورت مستقیم بر رفتار و عملکرد کارکنان تأثیر می‌گذارند (ژانگ^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۳). خوداثربخشی به باور فرد نسبت به توانایی‌هایش در انجام وظایف اشاره دارد (سعیدی پور و محمدی پور، ۱۳۹۹). افرادی که احساس خوداثربخشی بالایی دارند، معمولاً توانمندترند و قادرند با چالش‌های بیشتری مقابله کنند (حیدری و همکاران، ۱۳۹۹). استقلال به معنای داشتن حق انتخاب و کنترل بر انجام وظایف است (صفری و همکاران، ۱۳۹۸). کارکنانی که احساس استقلال دارند، معمولاً با انگیزه‌تر و خلاق‌تر عمل می‌کنند (رضایی دیزگاه و فرحبد، ۱۴۰۰).

1. Quality of Life

2. Psychological Empowerment

3. Scientific Management

4. Innovative Approach

5. Self-Efficacy

6. Independence

7. Influence

8. Trust

9. Sense of Worth

10. Zhang

تأثیرگذاری به درجه‌ای اشاره دارد که فرد می‌تواند بر نتایج فعالیت‌های خود تأثیر بگذارد (محمدی، ۱۴۰۱). افراد توانمند معمولاً احساس می‌کنند که می‌توانند نتایج کارشان را تحت کنترل داشته باشند و این امر به افزایش اعتماد به نفس و انگیزه آنان کمک می‌کند (خاکباز، ۱۳۹۹). اعتماد به معنای احساس اطمینان نسبت به دیگران و توانایی‌های خود است (فاخری و طباطبایی، ۱۴۰۱). کارکنانی که به خود و دیگران اعتماد دارند، معمولاً عملکرد بهتری دارند و در مواجهه با مشکلات پایدارترند (موسوی و همکاران، ۱۳۹۹).

احساس ارزشمندی به اهمیت و معنی‌داری وظایف و اهداف شغلی اشاره دارد (خانعلیزاده و موسوی، ۱۳۹۸). افرادی که به ارزش کارشان پی برده‌اند، معمولاً بیشتر به دنبال تحقق اهداف خود هستند و این احساس می‌تواند منجر به افزایش تعهد و مشارکت در کار شود (پورافکاری و قنبری، ۱۴۰۱). این مؤلفه‌ها به طور کلی به توانمندسازی روانشناختی کمک می‌کنند و باعث می‌شوند که افراد احساس کنند در محیط کار خود نقش مؤثری دارند (حیدری و همکاران، ۱۳۹۹).

نظریه‌های متعددی در زمینه توانمندسازی روانشناختی وجود دارد. یکی از این نظریه‌ها، نظریه عقلایی توانمندسازی^۱ است که در آن رهبران تلاش می‌کنند قدرت خود را با زیر دستان تقسیم کنند (عباسی و همکاران، ۱۳۹۹). این نظریه بر این نکته تأکید دارد که مدیران باید به طور فعال به مشارکت کارکنان در تصمیم‌گیری‌ها اهمیت دهند و از این طریق فضای لازم برای توانمندسازی را فراهم کنند (حسینی و همکاران، ۱۴۰۰). نظریه فوق انگیزشی^۲ نیز به ایجاد انگیزه‌های درونی در افراد می‌پردازد (آریانی و حسینی غنچه، ۱۴۰۰). این نظریه بر اهمیت احساس شایستگی و خودمختاری تأکید دارد و بیان می‌کند که ایجاد محیطی مناسب می‌تواند به تقویت انگیزه درونی کمک کند (نجفی و بابائیان، ۱۳۹۹).

نظریه روان-سیاسی توانمندسازی به ارتباطات اجتماعی و تأثیر آن بر توانمندسازی افراد می‌پردازد (فخاریان و شریعتمداری، ۱۴۰۰). این نظریه بر این نکته تأکید دارد که توانمندسازی باید در یک بستر اجتماعی و فرهنگی مناسب انجام شود (حیدری و همکاران، ۱۳۹۹). در این راستا، نقش فرهنگ سازمانی^۳ و ارزش‌های اجتماعی در فرایند توانمندسازی بسیار حائز اهمیت است (عمویی اسرمی و همکاران، ۱۴۰۱).

مدل‌های مختلفی نیز برای توانمندسازی روانشناختی ارائه شده است. مدل کونزاک^۴ یکی از این مدل‌هاست که به بررسی رفتارهای رهبران در زمینه توانمندسازی کارکنان می‌پردازد (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۳). این مدل شامل شش

^۱. Rational Empowerment Theory

^۲. Motivational Theory

^۳. Organizational Culture

^۴. Koonzack

بعد است که شامل تفویض اختیار^۱، مسئولیت‌پذیری^۲، تصمیم‌گیری خودگردان^۳، تسهیم اطلاعات^۴، توسعه توانایی^۵ و مشاوره برای عملکرد نوآورانه می‌باشد (فعال گلشنی و عطایی، ۱۴۰۰). این مدل نشان می‌دهد که هر چه قدر مدیران این شش بعد را در رفتارهای خود بیشتر نشان دهند، کارکنان نیز احساس توانمندی بیشتری خواهند داشت (نجفی و بابائیان، ۱۳۹۹).

مدل فورد و فوتر^۶ نیز به اهمیت شفافیت در روابط سازمانی و تأثیر آن بر توانمندسازی می‌پردازد (عباسی و همکاران، ۱۳۹۹). بر اساس این مدل، توانمندسازی باید با توجه به نیازها و ویژگی‌های خاص هر سازمان صورت گیرد و این امر مستلزم درک صحیح از فرهنگ و ساختار سازمان است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۹). مدل اسپریتزر و میشر^۷ نیز بر مبنای مؤلفه‌های اصلی توانمندسازی روانشناختی شامل خوداثربخشی، استقلال، تأثیرگذاری، اعتماد و احساس ارزشمندی بنا شده است (سعیدی پور و محمدی پور، ۱۳۹۹).

به طور کلی، توانمندسازی روانشناختی به عنوان یک ابزار قدرتمند در بهبود عملکرد و رضایت شغلی کارکنان در نظر گرفته می‌شود (حسینی و همکاران، ۱۴۰۰). این فرایند می‌تواند به افزایش تعهد سازمانی^۸، نوآوری و کارایی منجر شود (آریانی و حسینی غنچه، ۱۴۰۰). با توجه به اهمیت توانمندسازی روانشناختی در سازمان‌ها، نیاز به توسعه و اجرای برنامه‌های آموزشی و مدیریتی به منظور تقویت این جنبه از نیروی انسانی احساس می‌شود (فخاریان و شریعتمداری، ۱۴۰۰).

در نتیجه، توانمندسازی روانشناختی نه تنها به بهبود فردی کارکنان کمک می‌کند بلکه به توسعه کلی سازمان و افزایش رقابت‌پذیری آن نیز منجر می‌شود (نجفی و بابائیان، ۱۳۹۹). با توجه به تحولات سریع در محیط‌های کاری، توانمندسازی روانشناختی می‌تواند به عنوان یک استراتژی کلیدی برای سازمان‌ها در راستای تطابق با تغییرات و چالش‌های موجود در دنیای کسب و کار امروز مطرح گردد (حیدری و همکاران، ۱۳۹۹).

تفکر خلاق^۹

تفکر خلاق به عنوان یک حوزه مهم در روان‌شناسی و علوم تربیتی^{۱۰}، تاریخچه‌ای طولانی و پیچیده دارد. تا اوایل سده نوزدهم، نظریه‌های علمی در ارتباط با تفکر خلاق وجود نداشت و دیدگاه‌ها غالباً بر اساس نظریه‌های فلسفی^{۱۱} و عدم

1. Delegation of Authority

2. Accountability

3. Self-Directed Decision-Making

4. Information Sharing

5. Capability Development

6. Ford and Footer

7. Spreitzer and Mishra

8. Organizational Commitment

9. Creative Thinking

10. Psychology and Educational Sciences

11. Philosophical Theories

آگاهی از فرآیندهای تفکر خلاق شکل می‌گرفتند. در این دوران، لامبرسکو^۱، فیزیکدان سده نوزدهم، با نظریه «ما قبل از جنون»^۲ بر ذاتی بودن مفهوم هوش^۳ تأکید کرد و بیان داشت که افرادی که در کودکی با دیگران متفاوتند، احتمال بروز رفتارهای جنون‌آمیز را دارند. این نظریه‌ها بر پایه‌ی باورهای نادرست نسبت به تفاوت‌های فردی^۴ شکل گرفته بودند (کرمانی و صادقی فسایی، ۱۳۹۹). در اواخر سده نوزدهم، توجه به عواملی که تفکر خلاق را پرورش می‌دهند، افزایش یافت و نخستین مطالعات نظام‌مند^۵ در این زمینه توسط گالتن^۶ انجام شد. گالتن در بررسی‌های خود به ویژگی‌های نوابغ پرداخته و تلاش کرد تا صفات این افراد را شناسایی کند. با اوج‌گیری تحقیقات بینه^۷، تمرکز بر مفهوم هوش جایگزین نظریه‌های مربوط به نابغه شد و بینه بر ابعاد چندگانه هوش تأکید کرد (وحید و معنوی پور، ۱۳۹۹). مطالعه اصلی در حوزه‌ی تفکر خلاق در دهه ۱۹۵۰ با بررسی‌های گیلفورد^۸ آغاز شد. وی با انتقاد از محدودیت‌های آزمون‌های هوش، مفهوم تفکر واگرا^۹ را معرفی کرد که نقطه عطفی در پژوهش‌های تفکر خلاق به شمار می‌رود. پس از گیلفورد، تورنس^{۱۰} به‌عنوان یکی از پیشگامان در بررسی روش‌های اندازه‌گیری و آموزش تفکر خلاق، تحقیقات گسترده‌ای انجام داد و به تبیین روش‌های آموزشی پرداخت که می‌توانستند موجب تقویت تفکر خلاق در دانش‌آموزان شوند (العباسی^{۱۱} و همکاران، ۲۰۲۲). تفکر خلاق به‌طور کلی به معنای نگاهی متفاوت به مسائل و دستیابی به راه‌حل‌های جدید و بدیع است. این نوع تفکر می‌تواند در تمامی ابعاد زندگی مشاهده شود، از شیوه‌هایی که یک مادر فرزندش را آرام می‌کند تا روش‌هایی که یک دانشمند برای کشف درمان یک بیماری به کار می‌برد (مامفرد^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۹). در دنیای امروز، خلاقیت و تفکر خلاق در بسیاری از حوزه‌ها از جمله روان‌شناسی، علوم تربیتی، مدیریت و کسب‌وکار اهمیت زیادی دارد. فقدان تفکر خلاق می‌تواند منجر به ضعف و عقب‌ماندگی در جوامع شود (گل صنم لو و همکاران، ۱۴۰۰). به‌علاوه، در فرهنگ روان‌شناسی، تفکر خلاق به‌عنوان تمایل به ایجادگری توصیف شده است که در همه افراد و در تمام سنین به‌طور بالقوه موجود بوده و تحت تأثیر محیط اجتماعی و فرهنگی قرار دارد (ثروتی و همکاران، ۱۴۰۲). متفکران و اندیشمندان، بدیع بودن را از ویژگی‌های اولیه و مهم تفکر خلاق می‌دانند. تورنس تعریف کرده است که تفکر خلاق عبارت است از فرایند شناسایی مشکلات و مسائل، ایجاد فرضیه‌ها، آزمایش و ارزیابی این فرضیه‌ها و در نهایت مرتبط ساختن نتایج (پارک^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۳). در این میان، بسیاری از مدل‌ها و رویکردهای مختلف برای

^۱ . Lambertsco

^۲ . Pre-Madness Theory

^۳ . Innate Intelligence

^۴ . Individual Differences

^۵ . Systematic Studies

^۶ . Galton

^۷ . Binet

^۸ . Guilford

^۹ . Divergent Thinking

^{۱۰} . Torrance

^{۱۱} . Alabbasi

^{۱۲} . Mumford

^{۱۳} . Park

تبیین و آموزش تفکر خلاق توسعه یافته‌اند. مدل تورنس (۱۹۶۱) به‌عنوان یکی از مشهورترین و مؤثرترین مدل‌ها در این حوزه شناخته می‌شود. تورنس در این مدل به والدین و مربیان توصیه می‌کند که زمینه‌های مناسب برای بروز خلاقیت را برای فرزندان خود فراهم کنند. این مدل شامل مؤلفه‌های مختلفی از جمله تجسم قوی^۱، درک مطلب^۲، توجه به عواطف^۳، قدرت تخیل^۴ و ابتکار^۵ می‌شود. از دیگر مدل‌های مهم در زمینه تفکر خلاق می‌توان به مدل ویلیامز^۶ (۱۹۷۰) اشاره کرد که هدف آن ارائه رویکردهای خاص برای آموزش در کلاس و کمک به معلمان برای تغییر شیوه‌های تدریس است. این مدل شامل ۲۳ روش آموزشی است که می‌تواند در حوزه‌های مختلف تدریس به کار گرفته شود. همچنین مدل دلاور و همکاران (۱۳۹۰) به‌عنوان مبنای تحقیقاتی برای متغیر تفکر خلاق مطرح شده است. این مدل بر روی مؤلفه‌های کلیدی تفکر خلاق مانند سیالی^۷، ابتکار^۸، انعطاف‌پذیری^۹ و بسط و گسترش^{۱۰} تأکید دارد. سیالی به توانایی فرد در ایجاد و خلق ایده‌های متعدد اشاره دارد، در حالی که ابتکار به توانایی تولید ایده‌های نو و منحصر به فرد مربوط می‌شود. انعطاف‌پذیری به قابلیت تغییر جهت فکری در مواجهه با مسائل مختلف اشاره دارد و بسط و گسترش به توانایی توسعه و گسترش ایده‌ها به جزئیات بیشتر می‌پردازد. همچنین در نظر گرفتن عوامل اجتماعی و فرهنگی در پرورش تفکر خلاق نیز امری مهم است. این عوامل می‌توانند تأثیر زیادی بر رشد و شکوفایی خلاقیت در افراد داشته باشند و به‌طور مستقیم بر روش‌های تدریس و یادگیری تأثیر بگذارند. به همین دلیل، آموزش تفکر خلاق به‌عنوان یک هدف اصلی در نظام‌های آموزشی باید مورد توجه قرار گیرد. برای رسیدن به این هدف، معلمان و مربیان باید از روش‌های نوین آموزشی استفاده کنند و محیط‌های یادگیری خلاق را برای دانش‌آموزان فراهم آورند. به این ترتیب، تفکر خلاق نه تنها به توسعه فردی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به پیشرفت جوامع و سازمان‌ها نیز کمک شایانی نماید.

ادراک خودکارآمدی^{۱۱}

ادراک خودکارآمدی به عنوان یک مفهوم بنیادی در روان‌شناسی و علوم اجتماعی، تأثیر زیادی بر رفتار و عملکرد فرد دارد. این مفهوم، ریشه در نظریات فلسفی و روان‌شناختی دارد و به باور فرد در مورد توانایی‌های خود در دستیابی به اهداف اشاره می‌کند. خودکارآمدی، به‌ویژه در آموزش و پرورش، به عنوان عاملی کلیدی در موفقیت دانش‌آموزان شناخته می‌شود و می‌تواند تأثیرات مثبت بر یادگیری و عملکرد تحصیلی داشته باشد. تاریخچه ادراک خودکارآمدی به زمان‌های قدیم برمی‌گردد. فلاسفه یونانی مانند سقراط و ارسطو به مفهوم خودآگاهی و توانایی‌های فردی اشاره داشته‌اند

1. Strong Visualization

2. Comprehension

3. Emotional Awareness

4. Imagination

5. Initiative

6. Willifrey

7. Fluency

8. Originality

9. Flexibility

10. Elaboration

11. Self-efficacy perception

(افشاری، ۱۳۹۹). با این حال، این مفهوم به‌طور رسمی و علمی در اوایل قرن بیستم مورد توجه قرار گرفت. در اواخر قرن هجدهم، با شکل‌گیری روان‌شناسی نوین، مفهوم خودکارآمدی به‌عنوان تجلی اودایمونیک^۱ معرفی شد (هرمز، ۱۴۰۰). افراد حاضرند برای رشد و تعالی خود، استرس را به جان بخرند. مازلو^۲ و راجرز^۳ به‌عنوان دو نظریه‌پرداز بارز در این زمینه شناخته می‌شوند. آن‌ها خودکارآمدی را به عنوان انگیزه‌ای درونی تعریف کردند که به افراد کمک می‌کند تا در شرایط دشوار با اعتماد به نفس عمل کنند (زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۸). پس از مازلو و راجرز، تلاش‌های علمی برای بررسی خودکارآمدی آغاز شد. پژوهشگران با استفاده از روش‌های علمی سعی کردند تا ابعاد مختلف خودکارآمدی را بررسی کنند. با این حال، پیچیدگی این مفهوم باعث شد که به‌سادگی قابل مطالعه نباشد (قربان پور لغمجانی، ۱۴۰۰). به‌علاوه، پژوهشگران با چالش‌های مختلفی در زمینه اندازه‌گیری خودکارآمدی مواجه شدند (شاهین یلاها^۴، ۲۰۱۸).

تعاریف و مفاهیم ادراک خودکارآمدی در نظریات مختلف متفاوت است. از نظر بندورا^۵ (۱۹۷۷)، خودکارآمدی به‌عنوان باور فرد در مورد توانایی‌های خود برای انجام وظایف و رسیدن به اهداف تعریف می‌شود. این مفهوم تأثیر زیادی بر انتخاب‌ها، تلاش‌ها و پایداری فرد در برابر چالش‌ها دارد. به‌علاوه، خودکارآمدی می‌تواند بر عملکرد تحصیلی و اجتماعی فرد تأثیرگذار باشد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۹). افراد با خودکارآمدی بالا، تمایل بیشتری به پذیرش چالش‌ها دارند و در مواقع دشواری، مقاوم‌تر هستند. در مقابل، افرادی که خودکارآمدی پایین دارند، به راحتی تسلیم می‌شوند و از تلاش برای دستیابی به اهداف خود بازمی‌مانند (هرمز، ۱۴۰۰).

مدل‌های مختلفی برای تبیین مفهوم خودکارآمدی وجود دارد. یکی از این مدل‌ها، مدل نیازهای مازلو است که خودکارآمدی را در بالاترین سطح هرم نیازها قرار می‌دهد. این مدل تأکید می‌کند که برای دستیابی به خودکارآمدی، باید نیازهای اساسی و روان‌شناختی فرد برآورده شود (بورلسون^۶، ۲۰۲۳). مدل خودکارآمدی راجرز نیز بر اهمیت شکوفایی و رشد فردی تأکید می‌کند. او معتقد است که انسان‌ها به‌طور طبیعی تمایل به رشد و توسعه دارند و این تمایل می‌تواند به افزایش خودکارآمدی منجر شود (نعمتی کشتلی و محمدزاده مقدم، ۱۴۰۱).

مدل ادراک خودکارآمدی طهماسبیان (۱۳۸۶) نیز به بررسی مؤلفه‌های خودکارآمدی اجتماعی^۷، تحصیلی^۸ و هیجانی^۹ می‌پردازد. خودکارآمدی اجتماعی به باور فرد در مورد توانایی‌های خود در برقراری ارتباطات اجتماعی اشاره دارد. این مؤلفه می‌تواند بر روابط فردی و اجتماعی تأثیرگذار باشد (زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۸). همچنین، خودکارآمدی

۱. eudaimonic

۲. Maslow

۳. Rogers

۴. Shahny Yeelagh

۵. Bandura

۶. Burleson

۷. Social self-efficacy

۸. Academic self-efficacy

۹. Emotional self-efficacy

تحصیلی به توانایی فرد برای دستیابی به موفقیت‌های تحصیلی و یادگیری مؤثر اشاره دارد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که خودکارآمدی تحصیلی می‌تواند به پیشرفت تحصیلی و انگیزه یادگیری کمک کند (شاهین یلاها، ۲۰۱۸). از سوی دیگر، خودکارآمدی هیجانی به توانایی فرد در پردازش و مدیریت احساسات اشاره دارد. این مؤلفه می‌تواند در تأثیرگذاری بر عملکردهای هیجانی و اجتماعی فرد نقش داشته باشد (قربانی قهفرخی و اسلامی، ۱۳۹۸).

سطوح بالای خودکارآمدی هیجانی با احساس رضایت از زندگی، موفقیت تحصیلی و باور به شایستگی و کفایت اجتماعی مرتبط است (افشاری، ۱۳۹۹). به‌طور کلی، ادراک خودکارآمدی به‌عنوان یک سازه مهم، می‌تواند بر رفتار و عملکرد فرد تأثیرگذار باشد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که تقویت خودکارآمدی می‌تواند به بهبود عملکرد تحصیلی، اجتماعی و هیجانی فرد منجر شود (هرمز، ۱۴۰۰). برای تقویت خودکارآمدی، نیاز است که محیط‌های آموزشی و اجتماعی حمایت‌گر و انگیزه‌بخش باشند. از طرفی، تجارب مثبت و موفقیت‌ها نیز می‌توانند به تقویت خودکارآمدی کمک کنند (زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۸). بنابراین، توجه به خودکارآمدی در زمینه‌های مختلف، به‌ویژه در آموزش و پرورش، می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی افراد و تحقق اهداف آنان کمک کند. در نتیجه، درک و تقویت خودکارآمدی می‌تواند به عنوان یک استراتژی مؤثر در افزایش انگیزه و موفقیت فردی و اجتماعی به شمار آید (قربان پور لقمجانی، ۱۴۰۰).

تحقیقات متعددی در زمینه ادراک خودکارآمدی و نقش آن در حوزه‌های مختلف انجام شده است. سهرابی و همکاران (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان پیش‌بینی استرس بر اساس توانمندسازی روانشناختی و تاب‌آوری روانی انجام دادند که نتایج نشان داد بین توانمندسازی روانشناختی و استرس رابطه‌ی منفی و معناداری وجود دارد. همچنین برومند و همکاران (۱۴۰۱) در بررسی رابطه فعالیت داوطلبانه بر ایجاد قصد کارآفرینی به نقش میانجی آموزش مهارت‌های کارآفرینی اشاره کردند. نتایج نشان داد که فعالیت داوطلبانه رابطه مثبت و معناداری با قصد کارآفرینی دارد. ولی‌زاده و همکاران (۱۴۰۱) بسته آموزشی توانمندسازی روانشناختی مبتنی بر نظریه انتخاب را تدوین و اثربخشی آن بر کاهش پرخاشگری را بررسی کردند که نشان‌دهنده تأثیر مثبت این بسته بر کاهش پرخاشگری در دانش‌آموزان بود. محمدی حسین‌آباد و همکاران (۱۴۰۱) رابطه توانمندی روانشناختی دبیران با روحیه کارآفرینی^۱ دانش‌آموزان متوسطه اول را بررسی کردند و به نتیجه مثبتی دست یافتند که حاکی از تأثیر توانمندی دبیران بر روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان بود. فرید و علیلو (۱۴۰۱) با بررسی رابطه ادراک دانش‌آموزان از کیفیت تدریس معلم و ساختار کلاس با خودکارآمدی نشان دادند که ادراک مثبت دانش‌آموزان از این عوامل می‌تواند خودکارآمدی آن‌ها را افزایش دهد. شریفی و اکبری (۱۴۰۰) در تحقیقی دیگر، مهارت‌های کارآفرینی مورد نیاز در آموزش فنی و حرفه‌ای را در شرایط رکود بررسی کردند و به سطح مطلوب مهارت‌ها در این حوزه اشاره کردند. عینی و همکاران (۱۴۰۰) نیز در پژوهشی به بررسی رابطه تفکر خلاق، ذهن آگاهی و هوش هیجانی با تنیدگی تحصیلی دانش‌آموزان تیزهوش پرداختند که نشان داد این عوامل به‌طور معناداری تنیدگی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند. ذوقی و حمیدی (۱۳۹۹) نیز رابطه معلم با شادکامی و خودکارآمدی

^۱. Entrepreneurial spirit

دانش‌آموزان مقطع ابتدائی را مورد بررسی قرار دادند و به همبستگی مثبت میان هوش هیجانی معلمان و خودکارآمدی دانش‌آموزان دست یافتند. چرمچیان لنگرودی و مهدوی درواری (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی عوامل موثر بر مهارت‌های کارآفرینی آموزشگران آموزشکده‌های فنی و کشاورزی ساری پرداختند و به همبستگی مثبت و معنادار بین متغیرها اشاره کردند. در سطح بین‌المللی، رایدوان^۱ و همکاران (۲۰۲۳) پژوهشی در اندونزی انجام دادند که نشان داد خودکارآمدی می‌تواند مهارت‌های حسابداری دانش‌آموزان را بهبود بخشد. جونایدی^۲ و همکاران (۲۰۲۳) به نقش دین و سرمایه اجتماعی بر خودکارآمدی و انگیزه کارآفرینی در دانش‌آموزان اندونزی پرداختند و به تأثیر مثبت دین بر سرمایه اجتماعی اشاره کردند. دایلکسی و کاراتای^۳ (۲۰۲۳) تأثیر برنامه درسی مهارت‌های قرن بیست و یکم بر رشد مهارت‌های تفکر خلاق دانش‌آموزان ترکیه را بررسی کردند که نتایج حاکی از بهبود قابل توجه مهارت‌های دانش‌آموزان بود. سربادی و سولیس‌ورو^۴ (۲۰۲۳) مازول الکترونیکی بر اساس یادگیری اکتشافی برای بهبود مهارت‌های تفکر خلاق دانش‌آموزان اردن توسعه دادند و به نتایج مثبت آن اشاره کردند. همچنین، الرشیدی^۵ (۲۰۲۳) توانمندسازی روانشناختی را در بین دانشجویان دختر کالج آموزش پایه در کویت مورد بررسی قرار داد و به تفاوت‌های معنادار بر اساس متغیرهای مختلف پرداخت. جاردیم^۶ (۲۰۲۱) مهارت‌های کارآفرینی برای موفقیت در دنیای جهانی و دیجیتال را بررسی کرد و به یک مدل سه جانبه برای آموزش کارآفرینی اشاره کرد. گالوئو^۷ و همکاران (۲۰۲۰) نقش آموزش و برنامه‌های آموزشی کارآفرینی در ارتقای مهارت‌های کارآفرینی و سرمایه‌گذاری‌های جدید در پرتغال را مورد بررسی قرار دادند و نتایج نشان داد که مشارکت در برنامه‌های آموزش کارآفرینی به طور مثبت بر مهارت‌های کارآفرینی تأثیر می‌گذارد. این تحقیقات به وضوح نشان‌دهنده اهمیت خودکارآمدی و توانمندسازی روانشناختی در بهبود عملکرد تحصیلی و کارآفرینی دانش‌آموزان است و تأکید بر نیاز به توجه بیشتر به این مقوله‌ها در نظام آموزشی دارد. با توجه به اینکه مطالعه مدونی با ترکیب متغیرهای پژوهش حاضر تاکنون انجام نشده است لذا بر اساس مبانی نظری مدل مفهومی پژوهش در قالب (شکل شماره ۱) ارائه می‌گردد. لازم به ذکر است در پژوهش حاضر جهت بررسی متغیر مهارت‌های کارآفرینی از مدل ارائه شده توسط بهرام زاده و همکاران (۱۳۸۸) با مولفه‌های (نوآوری، ابهام‌پذیری (تحمل ابهام)، استقلال طلبی، ریسک‌پذیری، کنترل‌پذیری، موفقیت‌طلبی) در راستای پژوهش حاضر الگو گرفته شد؛ جهت بررسی توانمندسازی روانشناختی از مدل اسپریتزر و میشر (۱۹۹۵) با مولفه‌های (شایستگی، استقلال، تأثیرگذاری، معنی‌دار بودن و اعتماد)؛ جهت سنجش متغیر تفکر خلاق نیز از مدل دلور و همکاران (۱۳۹۰) با مولفه‌های (تفکر سیالی، ابتکار، انعطاف‌پذیری و بسط و گسترش (احترام حرفه‌ای) و در نهایت جهت سنجش متغیر ادراک خودکارآمدی

¹. Ridwan

². Junaidi

³. Dilekçi & Karatay

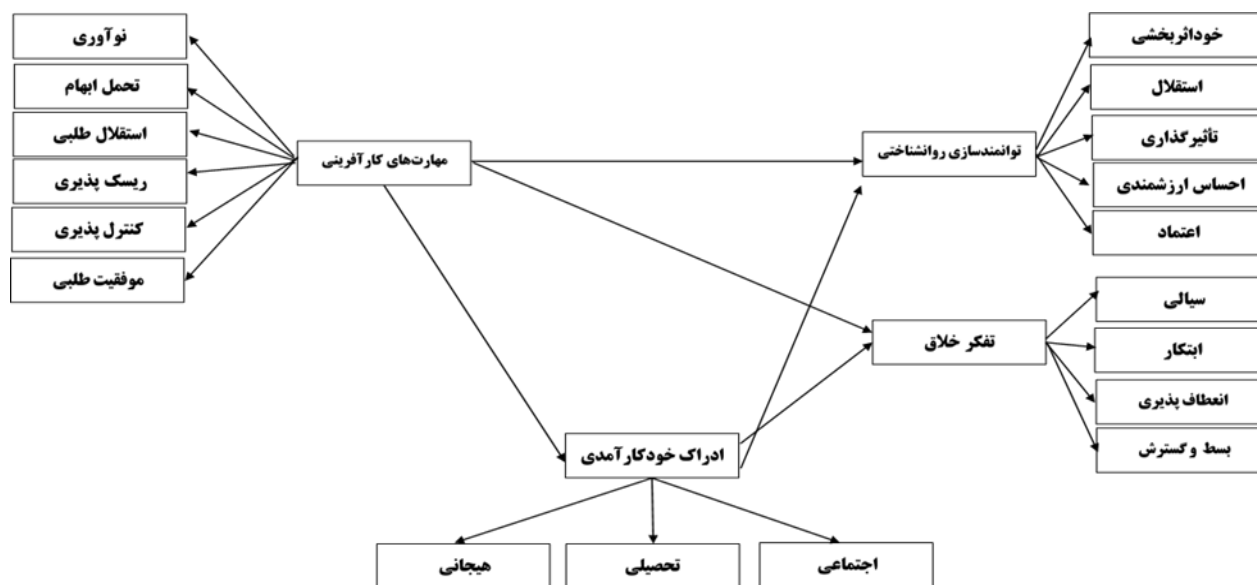
⁴. Saryadi & Sulisworo

⁵. Al-Rashidi

⁶. Jardim

⁷. Galvão

نیز از مدل طهماسیان (۱۳۸۶) با مولفه های (خودکارآمدی اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی و خودکارآمدی هیجانی) استفاده گردید.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

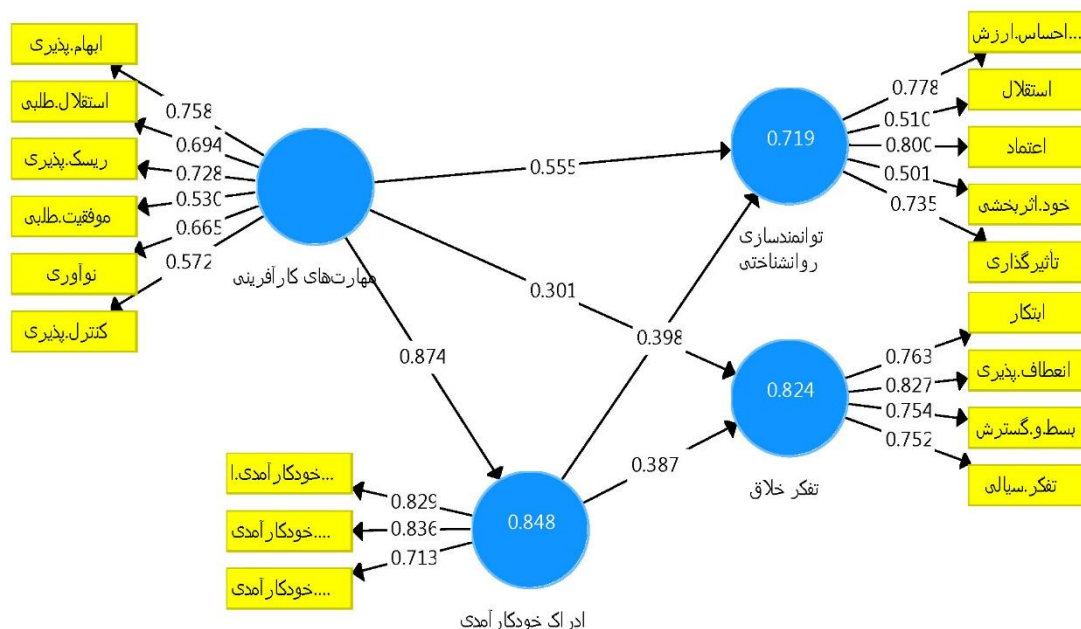
۳- روش شناسی و داده های تحقیق

پژوهش حاضر از حیث هدف کاربردی و از نظر اجرا توصیفی پیمایشی مبتنی بر مدل سازی معادلات ساختاری است. جامعه آماری پژوهش عبارت است از دانش آموزان مقطع ابتدایی مدارس دولتی در مناطق آموزش و پرورش ناحیه دو شهر زاهدان به تعداد ۳۸۴۶۰ نفر که بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۳۸۰ نفر به روش تصادفی طبقه ای به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. در این تحقیق برای گردآوری داده ها از پرسشنامه های مهارت کارآفرینی برگرفته از مدل بهرام زاده و همکاران (۱۳۸۸) با مولفه های (نوآوری، ابهام پذیری، استقلال طلبی، ریسک پذیری، کنترل پذیری و موفقیت طلبی)؛ توانمندسازی روان شناختی اسپریتزر و میشر (۱۹۹۵) با مولفه های (خوداثربخشی، استقلال، تأثیرگذاری، احساس ارزشمندی و اعتماد)؛ تفکر خلاق دلاور و همکاران (۱۳۹۰) با مولفه های (تفکر سیالی، ابتکار، انعطاف پذیری و بسط و گسترش) و ادراک خودکارآمدی طهماسیان (۱۳۸۶) با مولفه های (خودکارآمدی اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی و خودکارآمدی هیجانی) استفاده گردید. جهت سنجش روایی صوری و محتوایی از نظرات خبرگان و روایی سازه از تحلیل عاملی تاییدی استفاده گردید. لازم به ذکر است شاخص AVE محاسبه شده که به بررسی روایی همگرا و میزان همبستگی هر سازه با سوالات خود می پردازد در همه متغیرها بزرگتر از ۰/۵ برآورد گردید

و شاخص آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی نیز در هر متغیر بزرگتر از $0/7$ برآورد گردید که نشان دهنده قابلیت اعتماد مناسب ابزارهای پژوهش می‌باشد. همچنین ضرایب استاندارد همه متغیرها بزرگتر از $0/40$ و ضرایب تی نیز بیشتر از $1/96$ می‌باشد که حاکی از تایید اعتبار مناسب پرسشنامه‌های پژوهش می‌باشد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزارهای SPSS23 و Smart PLS و جهت پاسخ به فرضیه‌های پژوهش از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده گردید.

۴- تجزیه و تحلیل نتایج

جهت بررسی روابط میان متغیرهای پژوهش از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده گردید. مدل‌یابی معادلات ساختاری یک رویکرد جامع برای آزمون فرضیه‌ها درباره روابط متغیرهای مشاهده شده و پنهان است. شکل‌های شماره ۲ حاصل تحلیل داده‌های پژوهش به وسیله نرم افزار Smart PLS می‌باشد و در حالت تخمین بارهای عاملی و ضرایب مسیر ارائه گردیده است. با توجه به این مدل‌ها می‌توان بارهای عاملی و ضرایب مسیر را برآورد نمود. لازم به ذکر است با توجه به بارهای عاملی می‌توان گفت کدام متغیر در اندازه‌گیری سازه مورد نظر بیشتر است و به بیان دیگر بارهای عاملی بزرگتر سهم بیشتری در اندازه‌گیری سازه مربوطه دارد. لذا جهت بررسی فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه رهبری حکمت محور بر انگیزه خدمت عمومی کارکنان با نقش میانجی مبادله رهبر - پیرو و هویت‌یابی سازمانی تاثیر دارد» از رویکرد معادلات ساختاری واریانس محور استفاده گردید، متغیر مستقل و وابسته پژوهش به صورت متغیر مکنون و در قالب مدل‌های عاملی مرتبه اول وارد معادله ساختاری گردیدند، برآوردهای مربوط به شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری و پارامترهای اصلی این مدل (اثر مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای پژوهش) در ادامه گزارش شده است:

شکل ۲. مدل معادلات ساختاری فرضیه اصلی پژوهش در حالت ضرایب مسیر

جدول ۱. شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری

شاخص تناسب	GOF	SRMR	NFI
مقدار به دست آمده	۰.۳۶۵	۰.۰۸۱۶	۰.۹۲

شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل معادله ساختاری در مجموع بیانگر این است که داده‌ها مدل نظری پژوهش را حمایت می‌کنند، به عبارت دیگر برازش داده‌ها به مدل برقرار است و شاخص‌ها دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.

جدول ۲. نتایج معادلات ساختاری اثر غیرمستقیم متغیرهای فرضیه اصلی

رابطه	ضریب تعیین	اثرات غیرمستقیم
اثر	آماره t	P
مهارت‌های کارآفرینی -> ادراک خودکارآمدی -> توانمندسازی روانشناختی	۰.۳۸۵	۰.۳۴۷
مهارت‌های کارآفرینی -> ادراک خودکارآمدی -> تفکر خلق	۰.۵۲۹	۰.۳۳۸

$|t| > 1.96$ Significant at $P < 0.05$, $|t| > 2.58$ Significant at $P < 0.01$

همان‌طور که جدول (۲) نشان می‌دهد متغیر مهارت‌های کارآفرینی به ترتیب ۳۸.۵ و ۵۲.۹ درصد از واریانس متغیرهای توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلق را به طور غیرمستقیم پیش‌بینی می‌کند، با توجه به اینکه ضرایب مسیر مثبت است و مقدار آماره تی بیشتر از بازه بحرانی است (بیشتر از ۱/۹۶ شده است) و سطح معناداری کمتر از ۵٪ می‌باشد

بیانگر این مطلب است که متغیر مستقل حد بالایی در تبیین واریانس متغیر وابسته را دارد و متغیر ادراک خودکارآمدی در رابطه بین مهارت‌های کارآفرینی با توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلق نقش میانجی ایفا می‌کند، بنابراین فرضیه تأیید می‌شود، در نتیجه مهارت‌های کارآفرینی در توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلق دانش‌آموزان مقطع ابتدایی ناحیه ۲ شهر زاهدان با میانجی‌گری ادراک خودکارآمدی تأثیر مثبت و معناداری ($P < 0.05$) دارد.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی

در دنیای امروز که تغییرات سریع و غیرمنتظره‌ای در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی رخ می‌دهد، پرورش مهارت‌های کارآفرینی در بین دانش‌آموزان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. کارآفرینی نه تنها به عنوان یکی از مهارت‌های اساسی برای موفقیت در زندگی فردی و حرفه‌ای در نظر گرفته می‌شود، بلکه به تقویت توانمندی‌های روانی و شناختی دانش‌آموزان نیز کمک می‌کند. پژوهش حاضر به بررسی تأثیر مهارت‌های کارآفرینی بر توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق دانش‌آموزان مقطع ابتدایی ناحیه ۲ شهر زاهدان پرداخته و نقش میانجی ادراک خودکارآمدی را در این رابطه مورد مطالعه قرار می‌دهد.

مهارت‌های کارآفرینی شامل مجموعه‌ای از توانمندی‌ها است که افراد را قادر می‌سازد تا به طور مستقل و خلاقانه به مشکلات بپردازند و فرصت‌های جدید را شناسایی و به کار گیرند. از سوی دیگر، توانمندسازی روانشناختی به عنوان فرایندی تعریف می‌شود که از طریق آن افراد احساس کنترل، استقلال، و اعتماد به نفس بیشتری نسبت به توانایی‌های خود پیدا می‌کنند. تفکر خلاق نیز به عنوان یکی از عناصر کلیدی موفقیت در کارآفرینی شناخته می‌شود که به افراد اجازه می‌دهد تا به ایده‌های نوآورانه دست یابند و راه‌حل‌های جدید برای مشکلات پیدا کنند. پژوهش حاضر به دنبال آن است که بررسی کند چگونه این مهارت‌ها در کنار ادراک خودکارآمدی، که شامل باور فرد به توانایی‌های خود برای انجام یک کار خاص است، به بهبود عملکرد دانش‌آموزان در زمینه کارآفرینی کمک می‌کند.

براساس نتایج به دست آمده، مهارت‌های کارآفرینی تأثیر مستقیم و غیرمستقیم معناداری بر توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق دانش‌آموزان دارد. همچنین، ادراک خودکارآمدی به عنوان متغیر میانجی نقش بسزایی در افزایش توانمندی روانشناختی و بهبود تفکر خلاق دانش‌آموزان ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که توانمندسازی روانشناختی با ایجاد حس کنترل، استقلال و خوداثربخشی بیشتر در دانش‌آموزان، باعث ارتقای عملکرد آنان در زمینه کارآفرینی می‌شود. این نتایج نشان‌دهنده این است که بهبود مهارت‌های کارآفرینی می‌تواند علاوه بر رشد خلاقیت و نوآوری، از نظر روانی نیز به دانش‌آموزان اعتماد به نفس و توانمندی بیشتری بدهد.

نتایج این پژوهش با یافته‌های تحقیقات قبلی در حوزه کارآفرینی و آموزش همخوانی دارد. مطالعات مشابه نشان داده‌اند که مهارت‌های کارآفرینی تأثیر مستقیمی بر جنبه‌های روانشناختی افراد به خصوص کودکان و نوجوانان دارند. برای مثال، در پژوهشی توسط محمدی حسین آباد و همکاران (۱۴۰۱) نشان دادند که بین توانمندی روانشناختی دبیران با

روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان آنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، همچنین دایلکسی و کاراتای (۲۰۲۳) نشان دادند که فعالیت‌ها به طور قابل توجهی مهارت‌های تفکر خلاق دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد، نتایج مشابهی در ارتباط با تقویت تفکر خلاق از طریق آموزش کارآفرینی مشاهده شد. در مقایسه با پژوهش حاضر، پژوهش‌های مختلف دیگر نیز تأیید کرده‌اند که مهارت‌های کارآفرینی از طریق بهبود خودپنداره و ادراک خودکارآمدی تأثیرات مثبتی بر توانمندی روانشناختی دارند.

یکی از نکات کلیدی در این پژوهش، تأثیر میانجی‌گری ادراک خودکارآمدی است. نتایج نشان دادند که ادراک خودکارآمدی به عنوان متغیر میانجی تأثیر مهارت‌های کارآفرینی بر توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق را تقویت می‌کند. این نتیجه با مدل‌های نظری از جمله نظریه بندورا (۱۹۷۷) همخوانی دارد که در آن، ادراک خودکارآمدی به عنوان یک عامل اساسی در ارتقای توانایی‌های فردی و دستیابی به اهداف معرفی شده است. این موضوع نشان می‌دهد که تقویت احساس خودکارآمدی در دانش‌آموزان، نقش مؤثری در افزایش انگیزه و علاقه‌مندی آنان به یادگیری و انجام فعالیت‌های خلاقانه دارد.

این پژوهش با توجه به موقعیت جغرافیایی و فرهنگی ناحیه ۲ شهر زاهدان، نتایجی متفاوت و جذاب از جنبه‌های جامعه‌شناختی نیز ارائه کرده است. در محیط‌هایی که ممکن است محدودیت‌های اقتصادی و فرهنگی وجود داشته باشد، توسعه مهارت‌های کارآفرینی به عنوان یک ابزار مهم برای بهبود وضعیت روانشناختی و اقتصادی دانش‌آموزان مطرح می‌شود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در چنین جوامعی، ترویج مهارت‌های کارآفرینی نه تنها در ارتقای مهارت‌های شغلی، بلکه در بهبود کلی شخصیت و تفکر خلاق نقش مهمی ایفا می‌کند.

بنابراین پژوهش حاضر به وضوح نشان داد که مهارت‌های کارآفرینی تأثیر مثبت و معناداری بر توانمندسازی روانشناختی و تفکر خلاق دانش‌آموزان مقطع ابتدایی دارد و ادراک خودکارآمدی به عنوان یک میانجی مهم در تقویت این تأثیرات عمل می‌کند. این نتایج می‌تواند به سیاست‌گذاران آموزشی و فرهنگی در تدوین برنامه‌هایی برای توسعه مهارت‌های کارآفرینی و روانشناختی دانش‌آموزان کمک شایانی کند. در نهایت، توصیه می‌شود که این مهارت‌ها به طور جدی در برنامه‌های آموزشی مدارس ابتدایی گنجانده شود تا دانش‌آموزان با اعتماد به نفس بیشتر و تفکر خلاقانه‌تری وارد جامعه شوند.

منابع

- آریانی، فرزاد و حسینی غنچه، مهدی (۱۴۰۰) مروری بر مفهوم توانمندسازی و روان‌شناختی، اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و صنعت، تهران.
- ابراهیم زاده، احسان (۱۴۰۳) بررسی نقش فعالیت‌های پرورشی در شکوفایی استعدادها و خلاقیت دانش‌آموزان، ۶۰- مجله علمی مطالعات پژوهشی در علوم انسانی آینده، ۱(۲): ۵۶-۱.

- افشاری، آرزو. (۱۳۹۹). پیش بینی مشکلات تنظیم هیجانی مادران حاشیه نشین شهر تهران بر اساس سبک‌های دلبستگی آنان. پژوهش های روانشناسی اجتماعی، ۱۰(۳۸)، ۱۱۷-۱۳۴.
- بلبائی کفشگر، ملئده (۱۴۰۲) رویکردهای جدید آموزش مهارت کارآفرینی در توانمندسازی دانش آموزان مدارس، دومین کنفرانس ملی مطالعات خانواده و مدرسه، بندرعباس.
- بحرینی، زینب؛ نادری، نادر. (۱۳۹۹). طراحی مدل فرآیندی کارآفرینی در حوزه گردشگری ساحلی استان بوشهر با استفاده از رویکرد تئوری بنیانی. فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۵(۵۲)، ۱۴۱-۱۷۶.
- برومند، پیمان؛ خانی، ناصر؛ برومند، پرهام. (۱۴۰۱). بررسی رابطه فعالیت داوطلبانه بر ایجاد قصد کارآفرینی با تاثیر نقش میانجی آموزش مهارت‌های کارآفرینی داوطلبان شرکت کننده در طرح پویش پیشتازی. کارافن، ۱۹(۵۸)، ۲۸۸-۲۶۷.
- پورافکاری، نصراله؛ قنبری، عسگر. (۱۴۰۱). سازوکار توانمندسازی نیروی انسانی در مدیریت سازمان های ورزشی. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۴(۳) (مسلسل ۱۵)، ۲۵-۳۸.
- ثروتی، کرم؛ پورپاشا، نگین؛ بیون، ندا (۱۴۰۲) تاثیر قصه گوئی بر توسعه رشد ذهنی در دانش آموزان ابتدایی، دومین کنفرانس ملی تازه های روانشناسی تکاملی و تربیتی، بندرعباس، تهران.
- جعفری مقدم، سعید؛ فخارزاده، آرزو سادات. (۱۳۹۰). توسعه‌ی نگرش کارآفرینانه در کتاب‌های درسی (مطالعه‌ی موردی: کتاب‌های فارسی دوره دبستان). توسعه کارآفرینی، ۴(۱)، ۶۶-۴۷.
- چراغی، محمدجعفر؛ عدالتیان شهریاری جمشید؛ کاباران زاده محمدرضا (۱۴۰۰) ارائه مدل جهت تبیین نقش سرمایه اجتماعی در موفقیت کارآفرینی بین‌المللی، اقتصاد مالی، ۱۵ (۵۷)، ۲۰۷-۲۳۲.
- چرمچیان لنگرودی، مهدی؛ مهدوی درواری، سیدحسین. (۱۳۹۶). عامل‌های موثر بر مهارت‌های کارآفرینی آموزش‌گران آموزش‌شده‌های فنی و کشاورزی ساری، ایران. پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، ۹(۴۰)، ۹۵-۸۴.
- حسینی سنگریزه، اکرم؛ نیازآذری، کیومرث؛ عنایتی، ترانه. (۱۴۰۰). شناسایی مولفه‌های توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۱۲(۵)، ۱۶-۱.
- حسینی مهر، نجمه؛ خضری مقدم، نوشیروان؛ پوراحسان، سمیه. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش مبتنی بر شفقت بر خودکارآمدی اجتماعی، تحمل پریشانی و خودانتقادی در دختران نوجوان تحت سرپرستی سازمان بهزیستی. پژوهش نامه روانشناسی مثبت، ۷(۲)، ۳۳-۴۸.
- حیدری، آرمان؛ بهشتی، سید صمد؛ شهریاری، مرضیه؛ نواح، عبدالرضا. (۱۳۹۹). واکاوی جامعه‌شناختی بسترهای فلات زدگی شغلی اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌های ایران بر مبنای نظریه زمینه‌ای. جامعه شناسی کاربردی، ۳۱(۲)، ۹۵-۱۲۲.
- خاکباز، عظیمه سادات. (۱۳۹۹). جایگاه آموزش چندفرهنگی در برنامه درسی ریاضی دوره اول ابتدایی. رویکردهای نوین آموزشی، ۱۵(۱)، ۳۳-۵۸.
- خانعلی زاده، علی؛ موسوی، سیدمصطفی (۱۳۹۸) اثرات آموزش روی موفقیت پیاده سازی برنامه ریزی منابع سازمانی ERP و عملکرد سازمانی درک شده، کنفرانس ملی آینده پژوهی، مدیریت و توسعه پایدار، تهران.

- درفشان، مریم؛ یوسفی، فریده. (۱۳۹۹). بررسی رابطه بین ابعاد خودکارآمدی فرزندان با سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۸(۲)، ۹۱-۱۱۴.
- دریکوند، علیرضا؛ گلرد، پروانه. (۱۴۰۰). طراحی مدل کارآفرینی اجتماعی سازمانی: پژوهشی کیفی مبتنی بر نظریه داده بنیاد. *فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی*، ۱۴(۴)، ۶۱۹-۶۳۸.
- ذوقی، لیلا؛ حمیدی، فائزه (۱۳۹۹). بررسی رابطه معلم با شادکامی و خودکارآمدی دانش آموزان مقطع ابتدائی هوش هیجانی، *فصلنامه مطالعات مدیریت بر آموزش انتظامی*، سال سیزدهم شماره ۱.
- رضایی دیزگاه، مراد؛ فرحبد، مهرداد (۱۴۰۰). بررسی طراحی مدل کاربردی رفتار سازمانی مثبت گرا در صنعت آب و برق. *مدیریت توسعه و تحول*، ۱۳(۱)، ۱۵-۲۴.
- رضایی، علی محمد؛ کیان ارثی، فرحناز؛ گیاهی، فاطمه (۱۳۹۹). تعیین ویژگی های روانسنجی پرسشنامه یادگیری و رابطه آن با انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سمنان.
- رمضان زاده، حسام؛ عرب نرمی، بیتا. (۱۳۹۸). نقش باورهای غیرمنطقی در اشتغال به رفتار ورزشی دانشجویان دختر در مراحل مختلف تغییر رفتار تمرینی. *روانشناسی ورزش*، ۱۱(۲)، ۱-۱۸.
- زنگی آبادی، معصومه؛ صادقی، مسعود؛ قدم پور، عزت اله. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش راهبردهای خودتنظیمی بر خودکارآمدی تحصیلی و سازگاری تحصیلی دانش آموزان ناسازگار. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۳(۴۴)، ۷۱-۸۷.
- سعیدی پور، بهمن و محمدی پور، عباس (۱۳۹۹). بررسی مدل ها و الگوهای توانمندسازی نیروی انسانی در سازمان ها، *فصلنامه پژوهشنامه مدیریت و مهندسی صنایع*، دوره ۲، شماره ۲.
- سهرابی، سیدعیسی، فراست، هادی، بهاروند، صباح. (۱۴۰۲). پیش بینی استرس بر اساس توانمندسازی روانشناختی و تاب آوری روانی. *دومین کنفرانس بین المللی و سومین همایش ملی یافته های نوین در مدیریت، روانشناسی و حسابداری*.
- شجاعی، عبدالعارف؛ عارفی، محبوبه؛ اجارگاه، کورش؛ شمس مورکانی، غلام رضا (۱۳۹۹). برنامه درسی کارآفرین محور راهبرد بحران هویت در آموزش عالی (مورد مطالعه: فارغ التحصیلان رشته علوم تربیتی). *آموزش عالی ایران*، ۱۱ (۳): ۱۲۷-۱۵۴.
- شریفی، زهرا؛ اکبری، زهرا. (۱۴۰۰). بررسی مهارت‌های کارآفرینی مورد نیاز مهارت آموخته‌های آموزش فنی و حرفه ای برای فعالیت در کارگاه در اقتصاد تحت رکود (مطالعه موردی: مرکز آموزش فنی و حرفه ای خواهران استان خراسان جنوبی، مرکز قاین). *مهارت آموزی*، ۱۰(۳۸)، ۱۸-۷.
- شوقی، ریحانه؛ آهنگچیان، محمدرضا؛ قرونه، داود. (۱۴۰۰). توسعه منابع انسانی مبتنی بر کارآفرینی سازمانی در بنگاه‌های صنعتی. *پژوهش نامه مدیریت تحول*، ۱۳، ۲۳-۵۴.
- طغرابی، محمدتقی؛ میرواحدی، سیدسعید و هاشمی، سمیه. (۱۳۹۸). طراحی الگوی آموزش کارآفرینانه در مدارس. *فصلنامه راهبردی سیاستگذاری عمومی*، ۱(۱)، ۱۵۳-۱۹۶.
- عباسی، طیبه؛ قلی پور، رحمت اله؛ داسگینی، شیرین. (۱۳۹۹). تبیین رویکردهای توانمندسازی مبتنی بر فرهنگ سازمان؛ مورد مطالعه شهرداری منطقه ۱۸. *مدیریت منابع انسانی پایدار*، ۲(۳)، ۲۵۲-۲۳۳.

- عمومی اسرمی، احسان؛ قربانی، فریبا؛ و عباسی، خدیجه (۱۴۰۱) تاثیر تمرین های فراتدریس بر توانمندسازی حرفه ایی معلمان، هفتمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد.
- عینی، ساناز؛ عبادی، متینه؛ سعادت‌مند، صغری؛ ترابی، نغمه. (۱۴۰۰). نقش تفکر خلاق، ذهن آگاهی و هوش هیجانی در پیش بینی تنیدگی تحصیلی دانش‌آموزان تیزهوش. تفکر و کودک، ۱۱(۲)، ۲۱۰-۱۸۳.
- غلامی ترکسلویه، سجاد؛ یوسفی، بهرام؛ زردشتیان، شیرین. (۱۳۹۸). تاثیر ویژگیهای شخصیتی بر خودسودمندی کاریابی دانش‌آموختگان علوم ورزشی. پژوهش در ورزش تربیتی، ۷(۱۷)، ۶۳-۸۲.
- فاخری، فاطمه؛ طباطبایی، مینو (۱۴۰۱) اثر بخشی آموزش مهارتهای حرفه ای معلم بر پایه ی الگوی گوردون بر خودباوری و انگیزه پیشرفت دانش آموزان ابتدایی، ماهنامه پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، دوره ۵، شماره ۵۶.
- فخاریان، علیرضا؛ شریعتمداری، مهدی. (۱۴۰۰). اولویت بندی مولفه های بعد روان شناختی توانمندسازی دبیران در مدارس متوسطه پسرانه دولتی شهر تهران در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸. رویکردی نو بر آموزش کودکان، ۳(۳)، ۲۵-۳۷.
- فرید، ابوالفضل؛ علیلو، اکبر. (۱۴۰۱). رایبه مدل ساختاری رابطه ی اداراک دانش‌آموزان از کیفیت تدریس معلم و ساختار کلاس با خودکارآمدی دانش‌آموزان: میانجی‌گری حمایت عاطفی معلم. ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، ۲(۴)، ۱۲۴-۱۱۳.
- فریدون نژاد، مژگان (۱۴۰۲) ضرورت آموزش کارآفرینی در مدارس و اهمیت کسب این مهارت در دانش آموزان جهت ورود به جامعه، ماهنامه پایاشهر، دوره ۵، شماره ۵۶.
- فعال گلشنی، طاهر؛ عطایی، محمد (۱۴۰۰). تبیین ابعاد رفتار انقلابی مدیران و تطبیق آن با ادبیات مدیریت. نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۵(۱۹)، ۱۴۳۵-۱۴۵۰.
- فلاح نژاد، مانا (۱۴۰۲) تاثیر آموزش با رویکرد کارآفرینی در افزایش مهارت آموزی و توانمندسازی هنرجویان، دومین کنفرانس ملی مطالعات خانواده و مدرسه، بندرعباس.
- قربان پورلغمجانی، امیر (۱۴۰۰). پیش بینی چابکی سازمانی از طریق انگیزش شغلی و خودکارآمدی عمومی (مطالعه موردی کارکنان اداره آموزش و پرورش). مدیریت بر آموزش سازمان ها، ۷(۲)، ۶۱-۸۸.
- قربانی قهفرخی، لیلا؛ اسلامی، صدیقه (۱۳۹۸) رابطه بین هوش هیجانی و خودکارآمدی معلمان تربیت بدنی شهر بندرعباس. رویش روان شناسی. ۸ (۱): ۵۷-۶۸
- قربانی، حبیب الله؛ سید عامری، میرحسن؛ بشیری، مهدی. (۱۴۰۰). تدوین الگوی نظام مدیریت منابع انسانی کارآفرین در وزارت ورزش و جوانان. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۲۰(۵۴)، ۹-۳۶.
- کرمانی، علیرضا؛ صادقی فسا، سهیلا. (۱۳۹۹). رویکرد گفتمانی به زایش کودکی در دنیای مدرن. فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۲۱(۵۲)، ۳۰۹-۳۲۸.
- کریمی، بهنام؛ مهرمحمدی، محمود؛ علی عسگری، مجید؛ مومنی، فرشاد. (۱۴۰۲). کارآفرینی توسعه‌محور؛ رویکردی تحولی در تعلیم و تربیت. دو فصلنامه توسعه علوم انسانی، ۴(۸)، ۵۹-۸۲.

- گل صنم لو، محمد؛ نعیمی، ابراهیم؛ خورسندی طاسکوه، علی؛ شریعتی، سید صدرالدین. (۱۴۰۰). طراحی الگوی معلم خوب با تکیه بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۴(۹۰)، ۱۷۹-۲۲۲.
- محمدی حسین آباد، محدثه؛ عباسی زادنبه، حسن؛ حقیقت، فاطمه زهرا. (۱۴۰۱). بررسی رابطه توانمندی روانشناختی دبیران با روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان متوسطه اول شهرستان خوسف. هشتمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی ایران، تهران.
- محمدی نژاد، یاسر (۱۴۰۰) سازمان‌دهی اطلاعات و قابلیت‌های کارآفرینی هنرجویان، رشد آموزش فنی و حرفه ای و کاردانش، دوره شانزدهم، شماره ۳.
- محمدی، حمید؛ دیوسالار، یدالله؛ صلواتی، گل‌نساء؛ بشیرمشهدی، محدثه. (۱۴۰۲). واکاوی مسائل توسعه دانش‌بنیان در ایران با تأکید بر نوآوری. پژوهش‌های برنامه و توسعه، ۴(۱)، ۱۰۱-۱۳۵.
- محمدی، مهناز. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر تناسب فرد و سازمان بر تعهد سازمانی با نقش میانجی توانمندسازی روان‌شناختی. پژوهش‌نامه مدیریت تحول، ۱۳، ۲۵۸-۳۰۸.
- مختارپور، داوود؛ شوریج، فردین. (۱۴۰۱). طراحی مدل کارآفرینی بر اساس توانمندسازها برای ایران. اقتصاد مالی، ۱۶(۵۹)، ۱۵۵-۱۷۸.
- مصطفایی، علی؛ محمدخانی، محی‌الدین. (۱۳۹۷). تأثیر خودگویی بر خودکارآمدی و انگیزش تحصیلی. راهبردهای شناختی در یادگیری، ۱۱(۱۱)، ۱۱۷-۱۳۴.
- مفتاحی، هادی؛ وفایی، فرهاد؛ نامیانف فرشید؛ ویسه، صیدمهدی. (۱۴۰۰). فراترکیب ابعاد و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری پنجره‌های فرصت کارآفرینی. مدیریت نوآوری، ۹(۴)، ۱۵۱-۱۷۴.
- موسوی، زهره؛ محبی، نرجس؛ عریضی، حمیدرضا؛ اصغرزاده، محسن (۱۳۹۹) تحلیل نقش توانمندی روانشناختی، شادی در محیط کار و اشتیاق شغلی در بهره‌وری کارکنان شرکت گاز استان اصفهان. مطالعات راهبردی در صنعت نفت و انرژی. ۱۲ (۴۶): ۲۴۰-۲۱۹
- مهدوی نژاد، غلامحسین؛ مهدوی نژاد، محمدجواد؛ سیلوايه، سونیا (۱۴۰۱) تاثیر محیط هنری بر خلاقیت دانش‌آموزان، نوآوری‌های آموزشی، دوره ۱۲، شماره ۴۸؛ از صفحه ۱۲۷ تا صفحه ۱۴۰.
- نادری، مریم؛ صفری، اکرم؛ قشلاقی، شهلا. (۱۴۰۰). تأثیر آموزش مهارت حل مسئله تریز بر تفکر خلاق و انتقادی دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی. پویا در آموزش علوم انسانی، ۷(۲۲)، ۷۷-۹۶.
- نجفی، علیرضا و باباییان، سیدرحیم. (۱۳۹۹). شناسایی عوامل مؤثر بر توانمندسازی روانشناختی کارکنان پلیس دیپلماتیک. منابع انسانی ناجا، ۱۳(۵۷)، ۴۵-۶۴.
- نصیری فیروز، علیرضا؛ ابیلی، خدایار؛ پور کریمی، جواد؛ کرامتی، محمد رضا. (۱۳۹۹). شناسایی مولفه‌های فرهنگ نوآوری در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی (یک مطالعه فراترکیب). طب و تزکیه، ۲۹(۴)، ۲۶۷-۲۸۳.
- نعمتی کشتلی، رضا؛ محمدزاده مقدم، محمدباقر؛ جعفری، هستی. (۱۴۰۱). تأثیر سبک‌های حل مسئله بر خودکارآمدی حسابرسان دیوان محاسبات ایران (آزمون نظریه شناختی و رفتاری کسیدی). حسابداری دولتی، ۹(۱)، ۷۷-۱۰۴.

نعمتی، محمد علی؛ کرمی پور، مجتبی؛ محمدی چمناری، حسین. (۱۳۹۴). رابطه مهارت‌های ارتباطی و مهارت‌های کارآفرینی در میان دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی و خوارزمی. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۹(۳۱)، ۳۲۵-۲۸۵.

وحید، آرزو، معنوی پور، داود. (۱۳۹۹). تبیین خودشناسی بر اساس مولفه‌های باورهای معرفت شناختی و صفات شخصیت. شناخت اجتماعی، ۸(۲) (پیاپی ۱۶)، ۱۰۷-۱۲۲.

ولی زاده، شیرین؛ سعدی پور، اسماعیل؛ درتاج، فریبرز؛ دلاور، علی؛ شیوندی چلیچه، کامران. (۱۴۰۱). تدوین بسته آموزشی توانمندسازی روانی-اجتماعی مبتنی بر نظریه انتخاب و تعیین اثربخشی آن بر کاهش پرخاشگری. سلامت روان کودک (روان کودک)، ۹(۱)، ۵۳-۶۶.

هرمز، بهرام. (۱۴۰۰). تأثیر عوامل روان‌شناختی بر جنبه‌های آموزشی و کاربردی خودکارآمدی دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های ایران. دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۱۲(۲۳)، ۱۹۷-۲۲۰.

References:

- Alabbasi, A. M. A., Paek, S. H., Kim, D., & Cramond, B. (2022). What do educators need to know about the Torrance Tests of Creative Thinking: A comprehensive review. *Frontiers in psychology*, 13, 1000385.
- Al-Rashidi, N. A. H. (2023). Psychological Empowerment among Female Students of the College of Basic Education in the State of Kuwait in Light of Some Variables. *Faculty of Education Journal Alexandria University*, 33(1), 369-399.
- Burleson, R. (2023). Simulation-based learning in teacher education: Using Maslow's Hierarchy of needs to conceptualize instructors' needs. *Frontiers in Psychology*, 14, 1149576.
- Dilekçi, A., & Karatay, H. (2023). The effects of the 21st century skills curriculum on the development of students' creative thinking skills. *Thinking skills and creativity*, 47, 101229.
- Faris, N. (2019). *Entrepreneurial Skills: The Skills You Need to Build a Great Business*. <https://www.researchgate.net/publication/332820383>. Retrieved May, 4, 2022.
- Frese, M., & Gielnik, M. M. (2023). The psychology of entrepreneurship: action and process. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 10(1), 137-164.
- Galvão, A., Marques, C., & Ferreira, J. J. (2020). The role of entrepreneurship education and training programmes in advancing entrepreneurial skills and new ventures. *European Journal of Training and Development*, 44(6/7), 595-614.
- Guerrero, M., Liñán, F., & Cáceres-Carrasco, F. R. (2021). The influence of ecosystems on the entrepreneurship process: a comparison across developed and developing economies. *Small Business Economics*, 57(4), 1733-1759.
- Jardim, J. (2021). Entrepreneurial skills to be successful in the global and digital world: Proposal for a frame of reference for entrepreneurial education. *Education Sciences*, 11(7), 356.

- Junaidi, J., Anwar, S. M., & Sahrir, S. (2023). The role of religion and social capital on entrepreneurship self-efficacy and motivation among students in Indonesia. *Cogent Business & Management*, 10(3), 2265091.
- Mumford, M. D., Todd, E. M., Higgs, C., & Elliott, S. (2019). The skills needed to think creatively: Within-process and cross-process skills. In *Individual creativity in the workplace* (pp. 129-152). Academic Press.
- Park, J. H., Li, Y., & Niu, W. (2023). Revisiting creativity and critical thinking through content analysis. *Journal of Creativity*, 33(2), 100056.
- Ridwan, M., AR, M. M., Budiyo, F., & Sukitman, T. (2023). Improve The Numeracy Skills of Fifth-Grade Students Through Self-Efficacy in Elementary Schools. *Jurnal Ilmiah Sekolah Dasar*, 7(3).
- Roberts, A. M., Sternberg, R. J., Runco, M. A., Acar, S. E. L. C. U. K., Ward, T. B., Kolomyts, Y. U. L. I. Y. A., & Kaufman, J. C. (2021). Creativity and cognition, divergent thinking, and intelligence. *Creativity: An Introduction*, 102-127.
- Saryadi, W., & Sulisworo, D. (2023). Development of e-module based on the discovery learning to improve the student creative thinking skills. *JTAM (Jurnal Teori Dan Aplikasi Matematika)*, 7(1), 11-22.
- Shahny Yeelagh, M., Shekarkan, H., Bonayi Mobarak, Z. (2018). Investigate the relationship between the subject and the subject of motivation Education The first high school girl students in Ahwaz. *Journal of Psychology and Educational Sciences Fall*; 12(3):47-76.
- Zhang, W., Zeng, X., Liang, H., Xue, Y., & Cao, X. (2023). Understanding how organizational culture affects innovation performance: A management context perspective. *Sustainability*, 15(8), 6644.